

Impactstudie prijsstijgingen

Het effect op de bedrijfsvoering van algemene ziekenhuizen en categorale instellingen

Juni 2022

Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen / Intrakoop

Auteur: drs. Mike Lankhorst

i.s.m. Marlyse-Research

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Verantwoording	4
1.3	Samenvatting	5
2.	Resultaten	6
2.1	Inkoopkosten	6
2.2	Gerapporteerde prijsstijgingen	8
2.3	Impact voor de sector	12

1. Inleiding

Door gewijzigde marktomstandigheden en gestegen grondstofprijzen worden Nederlandse ziekenhuizen geconfronteerd met aanzienlijke kostenstijgingen. De NVZ en Intrakoop onderzoeken de gevolgen hiervan voor de bedrijfsvoering in de sector.

1.1 Aanleiding

De Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen (NVZ) behartigt al 30 jaar de belangen van de Nederlandse algemene ziekenhuizen en categorale instellingen, waaronder revalidatiecentra. Terwijl de contracten met zorgverzekeraars vaak al zijn gesloten en het budgettair kader voor de Medisch Specialistische Zorg 2022 al in 2021 is vastgesteld, krijgen deze zorgorganisaties nu met aanzienlijke prijsstijgingen te maken. Dit leidt mogelijk tot financiële knelpunten en daarmee gepaard gaande bezuinigingen, dalende investeringsniveaus en verminderde eigen vermogensposities.

In dit kader heeft de NVZ Intrakoop¹ gevraagd om samen een impactstudie te doen naar de gevolgen van deze kostenstijgingen voor de sector. De doelstelling van dit onderzoek is driedelig.

Doelstelling

1. Inzicht krijgen in welke mate de kostenontwikkeling in de ziekenhuizen tot financiële knelpunten leidt en er in 2022 (extra) bezuinigingen moeten worden gerealiseerd (c.q. er sprake is van dalende investeringen, teruglopende resultaten, etc.).
2. Het onderbouwen van de noodzaak om harde afspraken te maken over de gehele loon- en prijsindexering in het integraal zorgakkoord (IZA).
3. Het geven van een onderbouwing aan de leden om in de onderhandelingen voor 2023 een passende afspraak te maken over de kostenontwikkeling.

Hoofdvraag

Wat betekenen de kostenstijgingen in 2022 voor de (toekomstige) bedrijfsvoering van ziekenhuizen?

Deelvragen

1. Hoe ontwikkelen de prijzen van de belangrijkste productgroepen zich in 2022?
2. Wat is de financiële impact (uitgedrukt in €) voor de sector?
3. Hoe verhoudt zich dit tot de beschikbare prijsindex (materiaal en kapitaal)? Hoeveel is het verschil?

NVZ en Intrakoop hebben een analyse gedaan naar het effect van de prijsstijgingen voor de algemene ziekenhuizen en categorale instellingen in Nederland. De resultaten van deze analyse worden in deze rapportage gepresenteerd.

¹ Intrakoop is de inkoopcoöperatie van de zorg voor circa 530 zorgorganisaties met meer dan 7.000 locaties. We verbinden leden en leveranciers met elkaar. Samen maken we goede zorg betaalbaar.

1.2 Verantwoording

Aan de hand van de belangrijkste exploitatiegerelateerde kostensoorten is de ziekenhuizen gevraagd aan te geven wat zij verwachten dat de gemiddelde prijsstijging in 2022 bedraagt. Investerings zijn buiten beschouwing gelaten, omdat deze veelal een incidenteel karakter hebben. Deze impactstudie gaat over de verwachte prijsstijgingen en neemt dus niet een eventuele wijziging in afname (de volumecomponent) in ogenschouw. De daadwerkelijke totale kostenstijging kan hierdoor voor de sector anders uitpakken.

Bij de indeling van de kostensoorten is het rekeningschema voor zorginstellingen² als vertrekpunt genomen. Om naast de gemiddelde procentuele toename de kostenstijging ook in geld te kunnen uitdrukken, is per kostensoort ook om het absolute bedrag gevraagd. De in deze rapportage genoemde bedragen zijn inclusief btw. Daarnaast wordt aansluiting gezocht bij de beschikbare gegevens uit jaarrekeningen en (geanonimiseerde) grootboekcijfers van Intrakoop-leden.

In april 2022 zijn alle raden van bestuur van de bij de NVZ aangesloten zorgorganisaties benaderd met het verzoek om online deel te nemen aan de impactstudie. Gelijktijdig zijn de hoofden inkoop en hoofden financiën van deze zorgorganisaties op de hoogte gesteld. Van de in totaal 103 NVZ-leden hebben uiteindelijk 68 leden cijfers aangeleverd (=66%). Het betreft 48 algemene ziekenhuizen en 20 categorale instellingen³. Ter toetsing van de representativiteit is de samenstelling van de 68 organisaties vergeleken met de samenstelling binnen de totale sector. Hierin zijn geen in het oog springende afwijkingen aan getroffen: een indicatie dat de deelnemende organisaties representatief zijn voor de totale sector.

² Prismant. (2014). Rekeningschema voor zorginstellingen (Publicatienummer 203.25). <https://docplayer.nl/714577-Rekeningschema-voor-zorginstellingen.html>

³ Inclusief revalidatiecentra.

1.3 Samenvatting

Door gewijzigde marktomstandigheden en gestegen grondstofprijzen worden Nederlandse ziekenhuizen geconfronteerd met aanzienlijke prijsstijgingen. De NVZ en Intrakoop constateren in een impactstudie dat de impact van deze prijsstijgingen oploopt tot meer dan 5,8% ten opzichte van 2021. Dit betekent een kostenstijging van meer dan € 489 miljoen. Afgezet tegen het vergelijkbare deel⁴ van de beschikbare middelen in het macrokader MSZ (prijsindex 2022 voor materieel à 1,83%) betekent dit een negatieve impact op het rendement van dan € 298 mln. Met een gemiddelde resultaatratio van 1,5% en een resultaat van € 346 mln. in de sector verdampt daarmee een groot deel van het rendement voor het doen van investeringen.

De NVZ en Intrakoop hebben een impactstudie uitgevoerd naar de gevolgen van deze kostenstijgingen voor de sector. Aan de hand van 17 referentiekostensoorten zijn voor zeven hoofdrubrieken, variërend van de inkoop van personeel en voeding tot onderhoud en energie de prijsstijgingen in kaart gebracht. Voor alle onderscheiden referentiekostensoorten is aan 103 algemene ziekenhuizen en categorale instellingen gevraagd naar hun verwachte gemiddelde prijsstijging in 2022. Van 68 organisaties zijn cijfers ontvangen.

In totaal bedragen de inkoopkosten van de Nederlandse algemene ziekenhuizen en categorale instellingen in 2021 € 8,4 mld. Binnen de inkoopkosten hebben de patiëntgebonden kosten met 4,8 mld. het grootste aandeel (=57%), gevolgd door de algemene kosten en de inkoopgerelateerde personeelskosten die samen nog eens 30% van het totaal vertegenwoordigen.

De grootste procentuele prijsstijgingen zijn zichtbaar bij de energiekosten (+43,8%), gevolgd door kantoorbodigheden (+8,5%), vervoerskosten (+7,6%) en voedingsmiddelen (+7,4%). Over alle inkoopkosten berekend, bedraagt de gemiddelde kostenstijging +5,8%. Op een totaal van € 8,4 mld. aan inkoopkosten betekent dit een toename van € 489 mln. voor de medisch specialistische zorg. Hierbij is geen rekening gehouden met eventuele volume-effecten als gevolg. De impactstudie is een momentopname. In de loop van 2022 lopen reeds lopende contracten met leveranciers af en is niet uitgesloten dat verder prijsverhogingen worden doorgevoerd. Verwacht wordt dat de kosten na 2022 nog verder zullen toenemen.

De NVZ-leden hebben in hun onderhandeling met zorgverzekeraars afspraken gemaakt over de prijsindexatie voor 2022. De prijsindex, die gebruikt wordt in het macrokader, is richtinggevend voor de lokale onderhandelingen tussen zorginstellingen en zorgverzekeraars. De gemiddelde prijsindex voor materieel bedraagt voor 2022 +1,83%⁵. Op de totale materiële inkoopkosten van 7,2 mld. wordt daarmee een prijsstijging met een omvang van € 132 mln. gedekt door de overeengekomen prijsindex. Van de toegenomen inkoopkosten van € 489 mln. valt € 430 mln. te typeren als materiële kosten. De ziekenhuizen worden dus geconfronteerd met de negatieve impact van de resterende € 298 mln. Het effect van de extra inkoopgerelateerde personeelskosten is dan nog niet meegerekend. Met een gemiddelde resultaatratio van 1,5% en een resultaat van € 346 mln.⁶ in de sector verdampt daarmee een groot deel van het rendement voor het doen van investeringen.

⁴ In de studie worden zeven kostensoorten uitgevraagd. Het onderdeel inkoopgerelateerde personeelskosten bevat voornamelijk personeel niet in loondienst (pnil). Deze kosten worden voor de vergelijkbaarheid met de prijsindex geschaard onder de personele kosten en zijn daarom hier uit de vergelijking met de materiele component uit de prijsindex gehaald.

⁵ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2022). Prijsindexcijfer 2022 en 2023 - CEP 2022. Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen. <https://nvz-ziekenhuizen.nl/prijsindexcijfers>

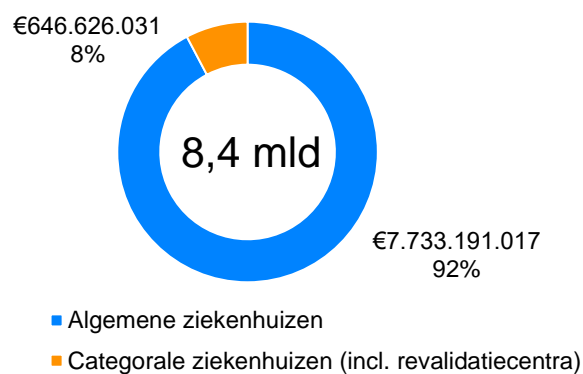
⁶ Cijfers verslagjaar 2020.

2. Resultaten

2.1 Inkoopkosten

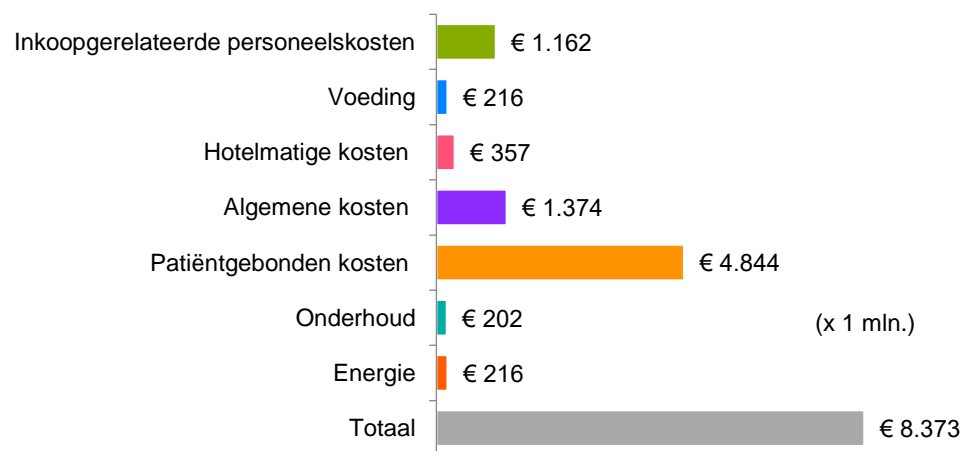
De inkoopgerelateerde exploitatiekosten omvatten alle exploitatiekosten van een organisatie waar een externe factuur tegenover staat. Investerings worden in deze analyse buiten beschouwing gelaten vanwege hun meer incidentele karakter. In totaal bedragen de inkoopkosten van de Nederlandse algemene ziekenhuizen en categorale instellingen in 2021 € 8,4 mld.^{7,8}. Veruit het grootste deel hiervan (=92%) komt voor rekening van de algemene ziekenhuizen.

Figuur 1 Inkoopkosten uitgesplitst naar deelsector

Binnen de inkoopkosten hebben de patiëntgebonden kosten met 4,8 mld. het grootste aandeel (=57%), gevolgd door de algemene kosten en de inkoopgerelateerde personeelskosten die samen nog eens 30% van het totaal vertegenwoordigen.

Figuur 2 Inkoopkosten 2021 uitgesplitst naar kostenhoofdrubriek

⁷ CIBG, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021). Jaarrekeningen DigiMV, bewerkt en beschikbaar gesteld door Intrakoop: 'Jaarverslagenanalyse'.

⁸ De inkoopgerelateerde exploitatiekosten bedragen in het verslagjaar 2020 € 8,1 mld. Op het moment van deze analyse zijn de financiële cijfers van de meeste zorgorganisaties over het 2021 nog niet bekend. Op basis van de eerste gepubliceerde cijfers is een stijging van +5,7% zichtbaar.

Aan de hand van het rekeningschema voor zorginstellingen zijn de belangrijkste kostensoorten voor de ziekenhuizen geïdentificeerd. Dit resulteert in 17 referentiekostensoorten verdeeld over 7 hoofdruubrieken (zie figuur 3). Aan de hand van deze referentiekostensoorten is de totale impact van prijsstijgingen voor de sector bepaald. De 17 referentiekostensoorten vertegenwoordigen samen 72% van de totale inkoopkosten van de sector.

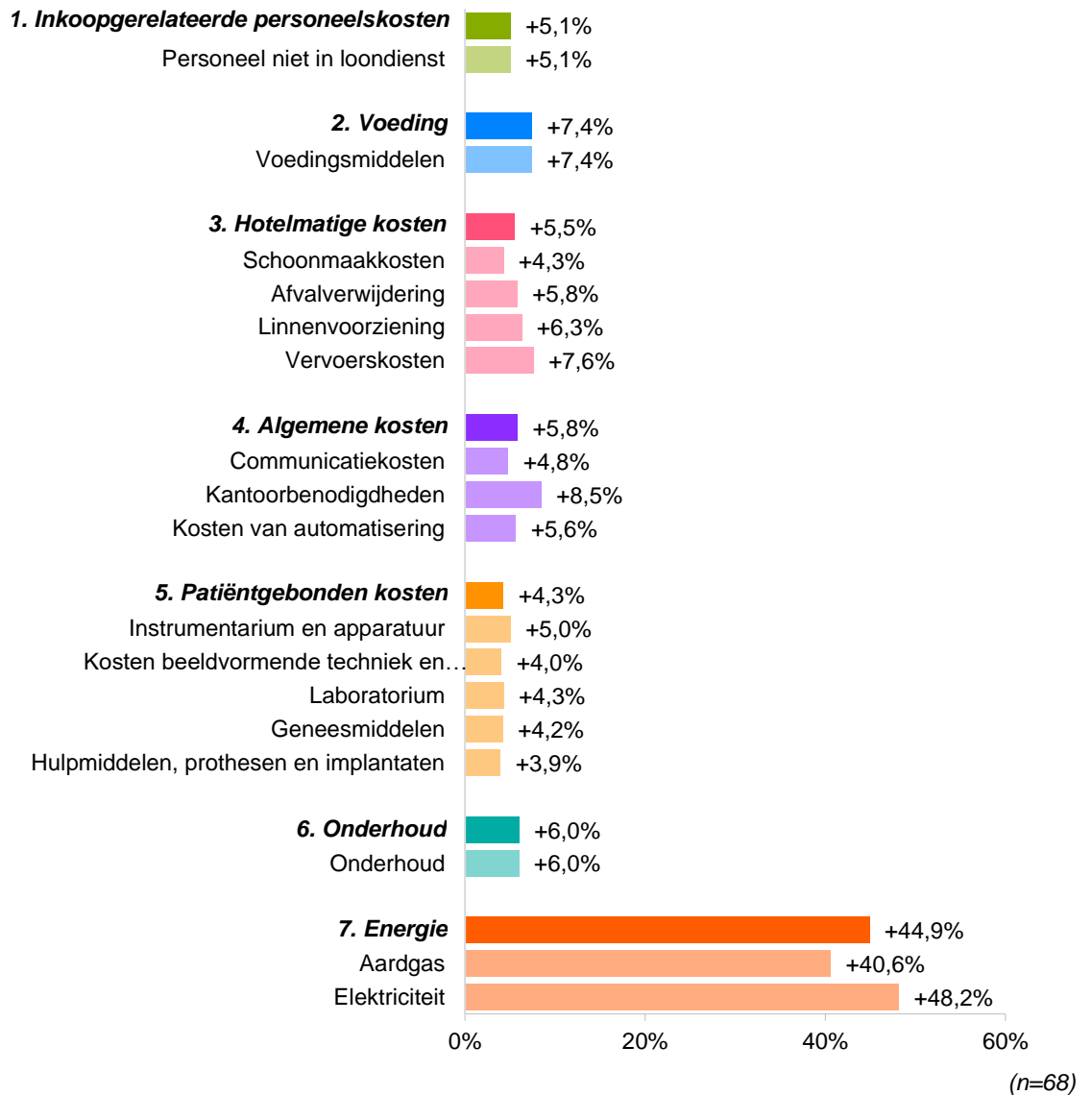
Figuur 3 Referentiekostensoorten per hoofdruubriek

<p>1. Inkoopgerelateerde personeelskosten</p> <ul style="list-style-type: none"> – Personeel niet in loondienst <p>2. Voeding</p> <ul style="list-style-type: none"> – Voedingsmiddelen <p>3. Hotelmatige kosten</p> <ul style="list-style-type: none"> – Schoonmaakkosten – Afvalverwijdering – Linnenvoorziening – Vervoerskosten <p>4. Algemene kosten</p> <ul style="list-style-type: none"> – Communicatiekosten – Kantoorbenodigdheden – Kosten van automatisering 	<p>5. Patiëntgebonden kosten</p> <ul style="list-style-type: none"> – Instrumentarium en apparatuur – Kosten beeldvormende techniek en functieonderzoek – Laboratorium – Geneesmiddelen – Hulpmiddelen, prothesen en implantaten <p>6. Onderhoud</p> <ul style="list-style-type: none"> – Onderhoud <p>7. Energie</p> <ul style="list-style-type: none"> – Aardgas – Elektriciteit
---	---

2.2 Gerapporteerde prijsstijgingen

Voor alle 17 referentiekostensoorten is de NVZ-leden gevraagd naar de verwachte gemiddelde prijsstijging⁹ in 2022. Bij de energiekosten zijn veruit de grootste prijsstijgingen zichtbaar, gevolgd door kantoorbenodigdheden, vervoerskosten en voedingsmiddelen.

Figuur 4 Verwachte gemiddelde prijsstijging naar hoofdrubriek en referentiekostensoort

2.2.1 Inkoopgerelateerde personeelskosten

De totale inkoopgerelateerde personeelskosten omvatten vooral personeel niet in loondienst (PNIL). Hieronder valt zowel de inhuur van uitzendkrachten als van zzp-ers. Daarnaast worden ook de 'andere personeelskosten' voor een deel tot deze kostensoort gerekend. Voorbeelden zijn ARBO-kosten, bedrijfskleding en kosten voor training en opleiding. Binnen de inkoopgerelateerde personeelskosten is PNIL de referentiekostensoort.

⁹ Prijsstijging: exclusief volumecomponent. Gewogen gemiddelde naar inkoopkosten per organisatie.

De gemiddelde verwachte stijging van de PNIL-kosten bedraagt +5,1%, met individuele uitschieters tot +10-12%. Bij een totaal van € 1,2 mld. aan inkoopgerelateerde personeelskosten in 2021 bedragen de meerkosten in 2022 als gevolg van prijsstijgingen € 58,8 mln. De prijsstijging wordt enigszins gedempt, doordat de PNIL-kosten voor zorgpersoneel meestal meestijgen met de cao. Andere PNIL-kosten stijgen harder door krapte op de arbeidsmarkt en doordat zzp-ers het inflatiepercentage proberen door te berekenen in hun tarieven.

'Groot tekort in de markt. Veel ZZP'ers en bureaus hebben de prijzen opgeschroefd. Eerste component is de 'normale CAO-index'. Tweede component vanwege de schaarste en de derde component is de extra hoge inflatie. Dan is de vernoemde 12% nog bescheiden te noemen.'

2.2.2 Voeding

De totale inkoopkosten voor voeding bestaan voor meer dan 90% uit voedingsmiddelen. Voedingsmiddelen zijn hiermee de referentiekostensoort. Overige kosten omvatten onder meer catering en keukenapparatuur.

De verwachte stijging van voedingsmiddelen bedraagt +7,4%. Eén organisatie rapporteert daarbij een uitschieter van +20%. Bij een totaal aan voedingskosten van € 216 mln. in 2021 komen de extra kosten door prijsstijgingen in 2022 uit op € 16 mln. De toename is het gevolg van hogere grondstofprijzen, zoals de graanprijs, en hogere energiekosten in het productieproces en in de logistieke keten.

'Voor de bakkerijproducten is in het begin van het jaar 9% doorgevoerd i.v.m. graantekort en energiekostenstijging. Hier zullen we nog een slag van 9% bovenop gaan krijgen is de verwachting. De versproducten hebben seizoenprijzen en daar zullen we richting de 15% stijging gaan; Het gedeelte vlees en zuivel stijgt nu ook gestaag met we denken in totaal 20%. Dit zijn voorzichtige schattingen, daar we een gedeelte van de contracten nog op 'oude' voorwaarden hebben.'

2.2.3 Hotelmatige kosten

Op basis van de vier te onderscheiden referentiekostensoorten bedraagt de verwachte prijsstijging van de hotelmatige kosten in 2022 +5,5%. Dit vertegenwoordigt een bedrag van € 20 mln. aan extra hotelmatige kosten. Binnen de hotelmatige kosten is de hoogste prijsstijging zichtbaar bij de vervoerskosten (+7,6%), een direct gevolg van hogere brandstofprijzen. De kostenstijging bij de linnenvoorziening bedraagt +6,3% en lijkt vooral te worden veroorzaakt door hogere energieprijzen. De kosten voor afvalverwijdering stijgen naar verwachting met +5,8%. De schoonmaakkosten nemen toe met +3,7%.

'Er wordt ten aanzien van de vervoerskosten gewerkt met weekprijzen. Zodra brandstof boven bepaalde literprijs komt wordt er een brandstoftoeslag toegepast. Deze wisselt per week. Bij wasserij-linnenvoorziening bedraagt de prijsstijging momenteel 3,65%. Een tweede prijsverhoging volgt binnenkort.'

2.2.4 Algemene kosten

De gemiddelde prijsstijging binnen de algemene kosten bedraagt +5,8%. Dit leidt tot € 79 mln. aan extra kosten in 2022. Binnen de algemene kosten is de grootste stijging zichtbaar bij de

kantoorbenodigdheden (+8,5%). Een verklaring hiervoor ligt onder meer in de sterk gestegen prijzen van papierpulp.

'Kantoormeubilair; minimaal 14,7%. We zijn nog in onderhandeling met leverancier. Die wil naast de 14,7% nog eens 12% verhogen.'

'Door versnelde doorvoering van automatisering o.a. door Covid (thuiswerken, meer digitaal) is er een tekort aan ICT-specialisten, zowel intern als extern. De stijging is een voorzichtige schatting daar we nu al prijsstijging zien die zelfs meer dan 50% bedraagt.'

2.2.5 Patiëntgebonden kosten

De prijsstijgingen van de vijf referentiekostensoorten binnen de patiëntgebonden kosten liggen allen rond de +4 tot 5%. De gemiddelde prijsstijging van de patiëntgebonden kosten als geheel komt uit op +4,3%. Op een totaal aan inkoopkosten van ruim € 4,8 mld. in 2021 leidt dit tot € 206 mln. aan extra uitgaven in 2022. Geneesmiddelen zijn met ruim een derde van de totale patiëntgebonden kosten de belangrijkste kostensoort. Prijswijzigingen bij medicijnen worden mede veroorzaakt door het in en uit patent gaan van geneesmiddelen.

'Voor kosten geneesmiddelen betreft het de gemiddelde kostenstijging voor hetzelfde middel zonder rekening te houden met uit patent gaan. De kostenstijging op geneesmiddelen is aanzienlijk groter, doordat er continu nieuwe dure geneesmiddelen bijkomen deels ter vervanging van andere.'

2.2.6 Onderhoud

De verwachte prijsstijging van de onderhoudskosten ligt op gemiddeld +6,0%. Dit betekent dat de sector in 2022 door prijsstijgingen € 12 mln. extra kwijt is aan onderhoudskosten. De hoogst gerapporteerde stijging van de onderhoudskosten gaat zelfs tot +25%. Naast de prijsstijgingen lopen ziekenhuizen bij onderhoud ook risico op langere levertijden door wereldwijde tekorten aan onderdelen.

'Onderhoudsmiddelen en -materialen worden duurder, onder andere door hogere energie- en brandstofprijzen en de stijging van de prijs voor CO₂-emissierechten in het European Trading System (ETS)'

2.2.7 Energie

Veruit de grootste prijsstijgingen zijn zichtbaar bij de energiekosten: de verwachte prijsstijgingen van aardgas en elektriciteit bedragen respectievelijk +40,6% en +48,2%¹⁰. Voor de totale energiekosten betekent dit een verwachte prijsstijging van +44,9%. Op een totaal van € 216 mln. aan energiekosten in 2021 betekent de prijsstijging € 97 mln. aan extra uitgaven voor de sector. Bij een deel van de organisaties gelden nog de tarieven op basis van lopende meerjarencontracten. Dit heeft op dit moment nog een dempend effect op de prijsstijgingen. Deze ziekenhuizen worden in 2023 of daarna geconfronteerd met extra kosten als gevolg van de prijsstijgingen voor energie.

¹⁰ De gemiddelde stijging van de elektriciteitskosten bedraagt +43,5% als de organisaties die nu een doorlopend contract hebben (=0% stijging) buiten beschouwing worden. Bij aardgas is dit +54,0%. Het geeft een indruk van de verwachte kostenstijgingen die deze organisaties kunnen verwachten als hun energiecontract afloopt.

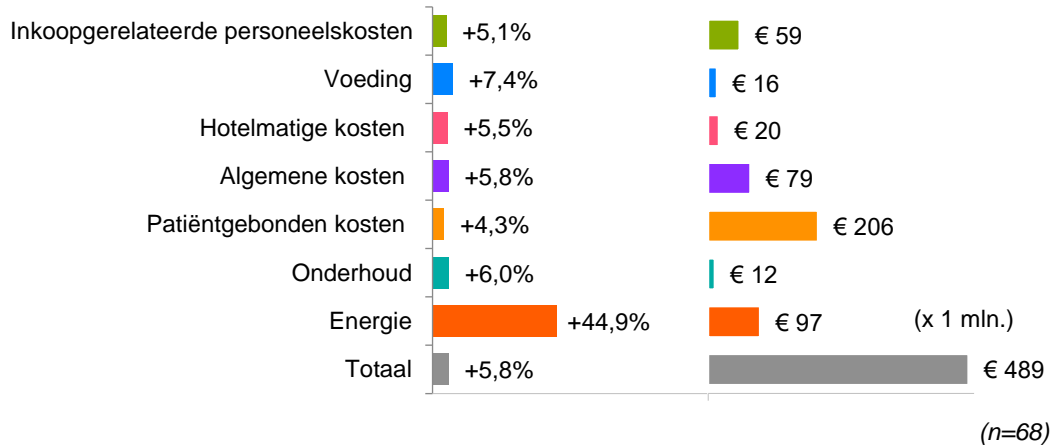
Een aantal ziekenhuizen rapporteert daarentegen nu al flinke uitschieters oplopend tot boven de +250%. De hoogst gerapporteerde stijging bedraagt voor elektriciteit +278% en +312% voor aardgas.

'Energie is voor 2022 nog voor een voordelig tarief ingekocht, medio 2023 geldt nog een voordelig tarief voor 50% van het volume, prognose geeft aan dat met de verwachte tarieven de prijsverhoging voor de overige 50% leidt tot een totale kosten verhoging voor aardgas en elektra van circa 250%.'

2.3 Impact voor de sector

De verschillende prijsstijgingen per hoofdrubriek leiden tot een gemiddelde prijsstijging voor de totale inkoopkosten van +5,8%. Op een totaal van € 8,4 mld. aan inkoopkosten betekent dit een toename van € 489 mln. voor de sector, een eventueel volume-effect als gevolg van stijgende cliëntenaantallen niet meegerekend.

Figuur 5 Prijsstijging en meerkosten in miljoenen euro's per hoofdrubriek

De NVZ-leden hebben in hun onderhandeling met zorgverzekeraars afspraken gemaakt over de prijsindexatie voor 2022. De prijsindex, die gebruikt wordt in het macrokader, is richtinggevend voor de onderhandelingen tussen zorginstellingen en zorgverzekeraars. De gemiddelde prijsindex voor materieel bedraagt voor 2022 +1,83%¹¹. Op de totale materiële inkoopkosten (excl. inkoopgerelateerde personeelskosten) van € 7,2 mld. wordt daarmee een prijsstijging met een omvang van € 132 mln. gedekt door de overeengekomen prijsindex. Van de toegenomen inkoopkosten van € 489 mln. valt € 430 mln. te typeren als materiële kosten. De ziekenhuizen worden dus geconfronteerd met de negatieve impact van de resterende € 298 mln. voor hun materiële kosten. Het effect van de gestegen inkoopgerelateerde personeelskosten is dan nog niet meegerekend. Met een gemiddelde resultaatratio van 1,5% en een resultaat van € 346 mln.¹² in de sector verdampt daarmee een groot deel van het rendement voor het doen van investeringen.

Het effect wordt duidelijk als naar de individuele organisaties wordt gekeken. In het verslagjaar 2020¹³ rapporteerden 16 zorgorganisaties een negatief resultaat. Dit aantal zou zijn gestegen naar 48 als de extra inkoopkosten, na aftrek van de met de zorgverzekeraars overeengekomen prijsindex, ten laste van het resultaat zouden zijn gebracht.

¹¹ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2022). Prijsindexcijfer 2022 en 2023 - CEP 2022. Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen. <https://nvz-ziekenhuizen.nl/prijsindexcijfers>

¹² Cijfers verslagjaar 2020.

¹³ Van het verslagjaar 2021 zijn op het moment waarop deze analyse plaatsvond nog geen cijfers beschikbaar.